

Afrika'nın yeni ülkesi

GÜNEY SUDAN Sudan'dan ayrılmak için yapılan referandumda seçmenin neredeyse tamamı "evet" oyu verince Afrika'nın en büyük ülkesi bölündü. 9 Temmuz'da bağımsızlığını ilan edecek yeni ülkenin adının Güney Sudan olması na karar verildi. El Beşir referandum öncesinde bölgeyi ziyaret edip halkın iradesine saygı göstereceğini ilan etmişti. Ancak petrol yataklarının güneyliler arasında içsavaş çıkartması kuvvetle muhtemel.

Aristide sürgünden dönüyor

HAİTİ Haitililer nihayet iyi bir haber aldı; hükümet sürgündeki lider Jean-Bertrand Aristide için pasaport vereceğini açıkladı. Aristide, 2004'te ABD, Kanada ve Fransa'nın desteklediği bir darbeyle iktidardan indirilmişti. Kurtuluş teolojisine bağlı sosyalist bir rahip olan Aristide'nin partisi Fanni Lavalas'ın 28 Kasım'da yapılan seçime katılması na izin verilmedi. Bu durum katılım oranının yüzde 22.8'de kalmasına yol açıp meşruiyet sorunu yarattı.

YENİ ARAP SOKAĞI Post-İslâmcı devrim

Tunus'un şaşkınlığı geçmeden Mısır devrimi geldi. On yıllardır diktatörlüklerin kısılcığında yaşayan Arap coğrafyası, Cezayir'den Yemen'e devrimci momentumla sarsılıyor. Peki, birbirlerinden farklı toplumsal dinamiklere sahip olan bu ülkelerin halklarını ortak paydada buluşturan olgular neler?

ASEF BAYAT*

Foreign Policy, 23 Ocak 2011

TUNUS'TAKİ halk ayaklanması birçoklarını hayrete düşürdü –Batılı gözlemcileri, Arap seçkinlerini ve hatta bu fevkalâde vakayı yarananları. Bu şaşkınlık haklı görünüyor. Sıradan Tunusluların bir ay gibi kısa bir sürede bir polis devletini 23 yıldan beri yönetmiş bir diktatörü devirebileceği nasıl hayal edilebilirdi? Burası "başkanlıklar"ın ortalama ömrünün, iktidarlarına sarılmak ve halklarına boyun eğdirmek için petrole ve siyasî ranta (Batı himayesine) bel bağlayan şeyhlerinin, krallarının ve Ayetullahlarının "ebedî ve ezeli" saltanatlarıyla boy ölçüştüğü bir bölge. Fakat Yasemin devrimine ve Cezayir, Yemen, Ürdün ve çok daha ilgi çekici bir şekilde Mısır'ın muhtelif şehirlerindeki müteakip kitle gösterilerine dair şaşkınlık, aynı zamanda Arap seçkinleri ve onların dışarıdaki müttefikleri arasındaki, "tehlikeli irrasyonelliğinden" ve "içler acısı lâkaytlıktan" ötürü eş zamanlı olarak hem korkulan hem de acınan "Arap sokağı" denilen şey hakkındaki müşterek güvensizlikten kaynaklanıyor.

Fakat tarih bize çok daha karmaşık bir resim sunuyor. Ne "irrasyonel" ve ayaklanmaya meyyal ne de "lâkayt" ve "ölü", Arap sokağı, huzursuzluğunu dışavuracak etkin kurumsal kanallara hiç sahip olmayan ya da çok az sahip olan değişik gruplarca ifade edilen kolektif düşünceleri ve fikrî muhalefeti yansıtıyor. Sonuç, Arapların her şeye rağmen görüşlerini ve çıkarlarını ifade etmek için yollar buldukları bir sokağın siyaseti. Bugün Arap sokağı biçim değiştiriyor. Yeni oyuncular ve iletişim araçlarıyla, bölge siyasetinde bazı uzun erimli değişimler başlatılabilir.

Arap sokağının dönüşümü

Arap dünyasında bu "sokak" siyasetinin uzun bir tarihi var. 1950'lerin sonunda Na-

sır Süveyş Kanalı'nı millileştirdikten sonra, Suriye, Irak, Ürdün ve Lübnan'da kolonyal egemenliğe karşı halk hareketleri ortaya çıktı. Britanya, Fransa ve İsrail'in Ekim 1956'da kanalın denetimini yeniden ele geçirmek üzere kalkıştıkları başarısız üçlü saldırı, Arap ülkelerinde Mısır'ı desteklemek üzere birçok halk gösterisine yol açtı. 1956'yı takip eden çalkantılı yıllar, 2002'deki Filistin taraftarı dalgaya kadar, büyük bir pan-Arap dayanışma hareketi için muhtemelen son yıllardı. Fakat, yerel toplumsal kalkınma, yurttaş hakları ve siyasal katılım için işçiler, esnaf, kadınlar ve öğrenciler tarafından yürütülen toplumsal gösteriler, Arap devletinin daha baskıcı hale gelmesine rağmen sürdü. 1980'ler, Fas, Sudan, Lübnan, Tunus, Ürdün ve Mısır'da, büyük ölçüde IMF tarafından tavsiye edilen yapısal uyum programlarıyla bağlantılı gelişmeleri, tüketim malları sübvansiyonlarındaki kesintileri, fiyat artışlarını, maaş kesintisi ve işten çıkarmaları protesto eden yasadışı grevlere ve sokak gösterilerine tanıklık etti. Aynı dönemde kabaran öğrenci nüfusu ya da daha yakın zamanda İslâmcılık sancağı altında toplumsal hareketlerde önemli bir rol üstlenmeyi sürdürdü.

Geçtiğimiz yüzyıl boyunca Ortadoğu'daki tabandan gelen en önemli halk hareketlerinden biri olan ilk Filistin İntifadası (1987-1993), özerklik talebini demokratik yönetim ve bireysel ve millî haysiyetin geri kazanım isteğiyle birleştirdi. Yıllar süren işgal temelinde İsraili bir kamyon şoförünün sebep olduğu ölümcül bir kazanın tetiklediği ayaklanma, işgale karşı sivil itaatsizlik, grevler, gösteriler, vergi ödememek ve ürünleri boykot etmek gibi şiddete dayalı olmayan direniş yöntemlerine müracaat eden tüm Filistin nüfusunu içine aldı; özellikle de kadın ve çocukları. Aslen yerel (sürgündeki) önderler tarafından yönetilen ha-

reket, bir yandan gelecekteki bağımsız Filistin devletinin rüşeym kurumları olarak hizmet görürken, kendi kendini sürdürebilmek için kendisini popüler komiteler (örneğin, kadın, gönüllü çalışma, sıhhi yardım komiteleri) üzerine inşa etti. O İntifada bugünün göstericileri için bir rol modeli ve ilham kaynağı olmayı sürdürüyor.

Geç 1990'lar ve 2000'ler, Arap sokak siyasetinin bugün de süren bir sonraki büyük dalgasını ürettiler. Arap sokak siyaseti, İsrail'in Batı Şeria ve Gazze'ye saldırılarına ve Afganistan ile Irak'ın Anglo-Amerikan güçleri tarafından işgaline karşı ayrıkçı bir pan-Arap genişliği üstlendi. Kısa bir süre için Arap devletleri sıkı denetimlerini kaybeder gördüler ve kamusal olarak sesi duyulan muhalefet grupları nüfusun "Batılılaşmış" ve "apolitik" kesimleri arasında dahi güçlendi. Onlarca Arap şehrinde milyonlar bölgenin Amerika-İsrail tarafından tahakkümü olarak gördükleri şeyi protesto etmek için yürüdüler. Haricî güçlere yöneltilmiş bu kampanyalar, bazen kendi baskıcı hükü-

Arnavutlar da ayaklandı

ARNAVUTLUK Hükümetin istifasını isteyen binlerce kişi meydanlara indi. Sosyalist Parti'nin öncülük ettiği gösterilere sert bir şekilde müdahale edildi. Olaylarda üç kişi yaşamını yitirdi. Gösterilerde faciyanın eşliğinden dönüldüğü sonradan anlaşıldı. Polis olaylar sırasında başbakanlık binası önünde bir aracın içine gizlenmiş 20 kilo dinamit buldu. Sosyalistler 28 Ocak'ta tekrar meydanlara çıktı ve bir hafta önceki gösterilerde ölenler anıldı...

Müşerref araniyor

PAKİSTAN Londra'da sürgünde yaşayan eski diktatör General Pervez Müşerref hakkında, Butto suikastindeki rolünden dolayı yargılanmak üzere tutuklama emri çıkarıldı. Müşerref ve iki polis şefi, 2007'de eski başbakan Benazir Butto'nun ölümüne yol açan suikastin planlayıcısı olarak suçlanıyor. Kararı siyasi bir hamle olarak niteleyen Müşerref, yakınlarında ülkesine dönüşün yeni bir parti kurarak seçimlere katılacağını açıklamıştı.

Gbagbo'nun fil inadı

FİLDİŞİ KIYISI Kasımdaki başkanlık seçimleri sonrasında başlayan iç savaş tırmanıyor. Ülkede fiilen iki devlet başkanı var. Hıristiyan güney seçim sonuçlarını tanımayıp koltuğunu bırakmayan Gbagbo'yu, Müslüman kuzey ise BM ve Afrika Birliği tarafından seçimin galibi ilan edilen Ouattara'yı destekliyor. Son olarak başkent Abidjan'daki hazine binası belgelerle birlikte yandı ve küresel bankalar ülkedeki faaliyetlerine son verdi.

Blackwater iş başında

SOMALİ Özel güvenlik şirketi olarak kurulup küresel paralı asker ordusuna dönüşen Blackwater, şimdi de Somali'ye el attı. Irak'ta skandallara imza atan şirket, Somali'ye göndereceği 2 bin paralı askerle deniz korsanlarına ve terörizme karşı kârlı bir savaş başlatmak istiyor. BM'nin desteklediği projede Blackwater'a bir zamanlar Güney Afrika'daki ırkçı yönetime tetikçilik hizmeti veren Saracen International ortaklık edecek.

metlerine karşı popüler muhalefeti başka bir yöne sevk etmenin bir yordamı olarak Arap devletlerinin zımnî desteğini aldılar. Çok uzun bir süre boyunca Arap devletleri, kendi rejimlerine karşı etkin bir muhalefeti sert bir biçimde kısıtlarken, yerlilerin hak ve çıkarlarını koruma siyaseti, dinsellik ve anti-Siyonizm'e dayalı ortak bir söylem yayarak siyasal sınıfları nötralle etmeyi başardılar.

Ket vurulmuş gençlik

İşler, buna rağmen değişiyor gibi görünmekte. Post-milliyetçi, post-İslâmî bir tasavvura ve yeni seferberlik biçimlerine sahip olan yeni bir Arap sokağına dair emareler var. Mısır'daki -özünde Kefayaat (*Yeter; Mısır Değişim Hareketi'nin diğer ismi*) olan- 2004 tarihli demokrasi hareketi, Olağanüstü Hal Kanunu'nun kaldırılmasını, siyasi tutakların salınmasını, işkenceye son verilmesini ve Hüsnü Mübarek'in başkanlığının son bulmasını isteyen binlerce orta sınıf profesyoneli, öğrenciyi, öğretmeni, hâkimi ve gazeteciyi seferber etti. Dolayimsız ola-

rak Filistin İntifadası İle Dayanışma İçin Halk Komitesi'nin etkinliklerinin üzerine inşa olunan bu hareket, geleneksel muhalefet partileri yerine "halk güçleriyle" çalışmayı tercih etti. Böylece kampanyayı merkezden yaymak yerine sokağa çıkardı ve basitçe uluslararası talepler yerine yerli meselelere odaklandı.

Daha kısa bir süre önce, mânâlı bir egemenlik, demokrasi ve dış müdahalelere son verilmesini talep eden "Sedir Devrimi", toplumun her kesiminden bir buçuk milyon Lübnanlı'nın tabandan gelen halk hareketi, 2005'te Lübnan'dan Suriye güçlerinin çekilmesiyle sonuçlandı. 2009'daki hileli başkanlık seçimlerini müteakip ortaya çıkan yaygın bir demokrasi hareketi olan İran'ın Yeşil dalgası, bugün Tunus'taki Yasemin Devrimi'ne ve Mısır sokaklarındaki cari ayaklanmalara bir prelüt vazifesi gördü. Bunların tümü, millî haysiyet kaygılarını toplumsal adalet ve demokrasi ile birleştiren yeni bir post-İslâmî ve post-ideolojik mücadele izdüşürmeleriyle geleneksel Arap siyasetin-

den kopuştur. Bu hareketler, destek grupları açısından çoğulcudur, (boycot kampanyaları, sanal-eylemler ve protesto sanatı gibi) yeni seferberlik yöntemleri peşindedir ve geleneksel parti siyasetinden bizardır.

Bu değişimin sebebi ne? Mutlaka uzun süreden beri gelişen bir gençlik kabarması ve yeni iletişim teknolojisinin (internet, e-posta, Facebook, YouTube, Twitter ve özellikle El Cezire gibi uydu televizyonları) yaygınlaşması mevzubahis. Ket vurulmuş gençlik bugün kendilerini öne sürmek ve seferber olmak için hızla bu yeni kaynakları kullanmaya meylediyor. Örneğin, Mısır gençliği ifade özgürlüğü, iktisadî refah ve yolsuzluğun bertaraf edilmesini talep eden çoğu eğitilmiş 70 bin genci seferber etmek için Facebook'u kullandı. Eylemciler sokak gösterileri, mitingler ve daha ilgi çekici bir biçimde grevdeki tekstil işçilerini desteklemek üzere 6 Nisan 2008'de bir genel grev örgütlemeyi başardılar. Mısır'daki kitlesel eylemler esasen Facebook ve Twitter aracılığıyla örgütlendi. Bu seferberlik yöntem ve teknolojileri Tunus ayaklanmasında aslî bir role sahip görünüyor.

Orta sınıf yoksullar

Fakat burada iletişim teknolojisini aşan bir şey var. Bölgedeki toplumsal yapı hızlı bir biçimde değişiyor. Daha yüksek okur-yazarlık düzeyleri ve eğitim üreten, dolayısıyla eğitilmiş nüfus sınıfını güçlendiren kitlesel eğitim kurumlarında bir patlama var. Aynı zamanda bu toplumlar hızla kentli hale geliyorlar. İnsanlar kırsal alanlarda değil, açık ara şehirlerde yaşıyorlar (oran Orta ve Doğu Avrupa'nın hemen altında). Büyüyen bir kentlilik geleneksel kırsal toplumlara nüfuz ediyor —"kırsal" ile "kentsel" dünyalar arasında zaman-mekân sıkışması yaratan modern işbölümü, modern okullar, büyüyen hizmet ağları, elektrik ve özellikle iletişim sistemi (telefon hatları, arabalar, yollar ve minibüsler) var. "Kentsel" ve "kırsal" arasındaki sınır giderek belirsizleşiyor ve "kırsal" nüfus artık geleneksel mânâda kırsal değil.

Fakat temel bir değişim, başta köylü örgütleri, kooperatif hareketleri ve sendikalar olmak üzere daha geleneksel sınıflar ve onların toplumsal hareketleri pahasına (önemli siyasal çıkarımlarıyla birlikte) "orta sınıf yok-

Game over!

YASEMİN devriminden sonra uluslararası medyanın ortak sorusu, bunun benzer durumdaki Arap ülkelerine sıçrayıp sıçramayacağıydı. Beklenen oldu, kendini yakma eylemleriyle simgeleşen toplumsal başkaldırı çeşitli biçimlerde Kuzey Afrika ve Ortadoğu'nun bütününe yayıldı. Tunus'taki sosyal medya örgütlenmesini ve "game over" (oyun bitti) sloganını benimseyen Mısırlılar, Mübarek'in 30 yıllık diktatörlüğünü yıktı. 11 Şubat, İran devrimini de tarihi oldu. Monarşiler ve diktatörlüklerle yönetilen "eski dünya" halkları "oyunu bitirmek" üzere sokağa dökmüş durumda...

• **CEZAYİR** Hayat pahalılığı ve yoksulluğa karşı gösteriler 5 Ocak'ta başladı, beş gün sürdü. Çıkan çatışmalarda beş kişi öldü, 800 kişi yaralandı. Hükümetin gıda maddelerine yaptığı zammı geri almasıyla duruldu. 22 Ocak'ta ana muhalefet partisi RCD'nin düzenlediği "Cezayir İçin Demokrasi" mitinginin yasaklanmasından sonra sokak çatışmaları çıktı. Mısır devriminin ardından eylemler tekrar başladı. Son olarak muhaliflerin Buteflika iktidarına karşı dü-

zenledikleri "yeni sistem" yürüyüşü orantısız şiddetle engellendi. Bu süreçte iki kişi kendini yakarak öldü, altı kişi kendini yakmaya teşebbüs etti.

• **FAS** 21 Ocak'ta üç kişi kendini yakmaya çalıştı. İki gün sonra bir kişi daha aynı eylemi denedi. Fas hükümeti gerginliği azaltmak için köylüden büyük miktarda tahıl alımı gerçekleştirdi.

• **MORİTANYA** 17 Ocak'ta rejim karşıtı bir işadama kendini yaktı.

• **LİBYA** Olmaz denen oldu. 42 yıllık Kaddafi iktidarına başkaldıran muhalifler, 15 Şubat gecesi Bingazi'de sokağa döküldü. Protestocularla güvenlik güçleri arasında çıkan şiddetli çalışmalarda 38 kişi yaralandı. Sabah saatlerinde Kadaficiler meydanlara akın etti ve başta başkent Trablus olmak üzere ülkenin her yanında rejim yanlısı gösteriler düzenlendi. Muhalifler şimdilik Kaddafi'ye istifa çağırısı yapmıyor. Ancak yolsuzluk batağındaki Başbakan Bağdadi el-Mahmudi'nin koltuğundan inmesini talep ediyorlar. Hükümet protestoların hızını kesmek için muhalif Libya İslâmî Kavga Örgütü'ne mensup 110 siyasi mahkûmu serbest bırakma kararı aldı.

• **SUDAN** İşsizlik ve yoksulluğu

protesto eden öğrenciler, 2011'in ilk günlerinden beri polisle çatışıyor. Gösterilerde bir öğrenci polis tarafından öldürüldü. 16 Ocak'ta diktatör Ömer El Beşir'in çekilmesini isteyen muhalif partiler başkent Hartum'da ortak gösteri düzenledi. 25 Ocak'ta işsiz bir genç Hartum yakınlarındaki bir pazar yerinde kendini yakarak intihar etti. Güney Sudan halkları tarihsel referandumda Sudan'dan ayrılma kararı verdi.

• **ÜRDÜN** Müslüman Kardeşler'in etkin olduğu Ürdün'de cuma eylemleri ülkeyi sarsmaya devam ediyor. 14 Ocak'ta, diktatör Bin Ali'nin Tunus'u terkettiği gün, Ürdün'de binlerce kişi monarşist rejimi protesto etmek üzere sokağa döküldü. 16 Ocak'ta başkent Am-

man'da 3 bin kişi oturma eylemi yaptı. Hükümetin sert önlemlerine rağmen 21 Ocak'ta cuma namazından sonra binlerce kişi meydanları doldurdu. 28 Ocak'ta Başbakan Samir Rifai'nin istifasını talep eden eylemler Irbid ve Karak kentlerine de sıçradı. Siyasi reform sözü veren Kral Abdullah hükümeti feshetti, başbakanı görevden alıp yerine eski askerî danışmanı Maruf Bakiti'yi atadı.

• **FİLİSTİN** El Cezire'nin yayınladığı gizli belgeler Filistin'i karıştırdı. Belgeler, Mahmud Abbas'ın başkanlığındaki Filistin Yönetimi'nin bir Filistinli direnişçinin öldürülmesi için İsrail'le işbirliği yaptığını ve Abbas'ın İsrail'le yapılan görüşmelerde büyük tavizler verdiğini gösteriyordu. Skandalın ardın-

► suların ortaya çıkışıdır. Köylüler kırdan kente göçtüğçe ya da başta kırsal gündelik işçiler olmak üzere topraklarını kaybettikçe, köylü ve kooperatif hareketlerinin toplumsal tabanı aşındı. Yapısal uyuma yakından bağlı bir biçimde iktisadî popülizmin zayıflaması, sendikacılığın özünü oluşturan kamu sektörü istihdamının çöküşüne yol açtı. Uluslararası sermayeye bağlı yeni özel teşebbüsler büyük ölçüde sendikasız kalırken, yapısal uyum, reform, küçülme, özelleştirme ve yer değiştirme dolayısıyla sendikalı kamu sektörünün temelini çürüttü. Devlet bürokrasisi kayda değer bir ölçekte kalsa da, hak ettiğinden daha az ücret alan çalışanları örgütsüz ve büyük bir kısmı enformel sektörde ikinci ya da üçüncü işlerde çalışarak hayatta kalıyorlar. Bugün Arap işgücünün çoğu serbest meslek erbabi. Birçok ücretli çalışan pederşâhî ilişkilerin hüküm sürdüğü küçük işletmelerde çalışıyor. Ortalama olarak, kentsel işgücünün üçte biri ile yarısı arasında kalan bir bölümü düzenlenmemiş, örgütsüz enformel sektörde yer alıyor. Taleplerini dile getirecek kurumsal kanallardan yoksun bu kesimler için sokaklar memnuniyetsizliklerini ifade etmenin alanı haline geliyor.

Ve tüm bunlar sahne arkasında yaygınlaşarak artan eğitim kurumları, özellikle her yıl yüz binlerce mezun veren üniversiteler

varken cereyan ediyor. Yeni bir statü, bilgi ve beklentilerle mezun oluyorlar. Birçoğu müreffeh ya da geleneksel kırsal ya da kentli yoksul ebeveynlerin çocuğu. Fakat bu yeni kuşak, bakış açısı, karşı karşıya olma, toplumsal konum ve beklentileri bakımından ebeveynlerinden farklı. Kolej mezunlarını yeni milletin kurucuları olarak yücelten sömürge sonrası sosyalist ve devletçi modernleşme döneminden farklı olarak şu anki neoliberal dönüş bunların birçoğuna yüksek iddialarını ve küresel düşlerini karşılayacak iktisadî bir statü sunmayı beceremedi. Onlar, yüksek eğitimi, kendiliğinden edinilmiş statüsü, geniş bir dünya görüşü ve küresel düşleri olan, buna rağmen işsizlik ve yoksulluk tarafından neoliberal ekonominin çeperinde gündelik, düşük ücretli, düşük statülü ve düşük vasıflı işçiler (sokak satıcıları, satış elemanları, ofis-boylar ya da taksi şoförleri) olarak hayatta kalmaya ve Arap şehirlerinin aşırı kalabalık kenar mahalleleri ve gecekondu yerleşimlerinde yaşamaya mecbur bırakılan paradoksal "orta sınıf yoksulları"nu teşkil ediyorlar. İktisaden yoksulken hâlâ beklentilerini karşılayacak bir iktisadî statünün hayalini kuruyorlar

dan Hamas'ın güçlü olduğu Gazze'de halk sokağa döküldü. Belge sızıntısının sorumluluğunu üstlenen Filistinli başmüzakereci Saib Erekat görevinden istifa etti. Durumu yumuşatmaya çalışan Filistin yönetimi erken yerel seçim kararı aldı. Hamas, Abbas yönetimine meşruiyet kazandıracağı gerekçesiyle seçimlere katılmayacağını açıkladı.

• **SURİYE** Arap ülkelerindeki mobilizasyona erken uyanan Beşar Esad, apar topar bir reform programını devreye soktu. Ama halkın büyük bölümünün Sünni olduğu Suriye'de Şii kökenli Esad ailesinin 40 yıldır süren otoriter rejiminin geleceği pek parlak görünmüyor.

• **IRAK** Hükümet karşıtı protestoların yükseldiği bir diğer ülke de yıllardır savaşla yaşayan Irak. 15

Şubat'ta Kut kentinde yaklaşık 2 bin kişi yoksulluğu protesto etmek için sokaklara döküldü. Hükümet binalarını ateşe veren göstericilere polis ateş açınca 3 kişi öldü, 30 kişi yaralandı. Ayrıca Dıvaniye, Kerkük, Ramadi ve Vasit kentlerinde halk, kötü yaşam koşullarını, elektrik kesintisi, karnayla gıda dağıtımının yetersiz kalması ve işsizlik gibi sorunların çözülmesinde aciz kalan yerel yönetimleri ve merkezî hükümeti protesto etmek için gösteriler düzenledi. Basra'da petrol tesislerini koruyan güvenlik güçleri, gösteri düzenleyerek devletten kadro talep etti. Tutuklu ve mahkûmlar yaşam koşullarının iyileştirilmesi için ülke genelinde açlık grevi başlattı.

• **İRAN** 14 Şubat'ta Tahran, İsfahan, Maşhad ve Şiraz'da, Tunus

ve Mısır'daki devrimleriyle dayanışma eylemi yapan binlerce muhalif güvenlik kuvvetlerinin sert müdahalesiyle karşılaştı. Çatışmalarda bir kişi öldü. Ertesi gün düzenlenen cenaze töreni rejim yanlılarının ve karşıtlarının çatışmasına sahne oldu. Zira iki taraf da ölen kişinin kendi destekçisi olduğunu iddia ediyordu. Parlamento da iktidar milletvekilleri, muhalif liderler Mir Hüseyin Musavi ile Mehdi Kerrubi'nin yargılanıp idam edilmesini istedi.

• **BAHREYN** Nüfusunun yüzde 70'ini Şiilerin oluşturduğu Bahreyn'de, Sünni yönetimi ayrımcılıkla suçlayan muhaliflerin 14 Şubat'ta düzenlediği "Öfke Günü" çatışmalara sahne oldu, bir eylemci polis tarafından öldürüldü. Ertesi gün düzenlenen cenaze töreninde yine çatışma çıktı, bir kişi daha öldü. Bu olayların ardından binlerce gösterici başkent Manama'daki İnci Meydanı'nda kamp kurdu. Göstericiler 1971'den beri görevde olan Başbakan Şeyh Halife bin Salman'ın istifasını ve siyasî reformlar yapılmasını istiyor. Gerginliği gidermeye çalışan Kral Hamad Bin İsa El Halife, muhaliflerin taleplerinin karşılanacağını açıkladı ve her aileye 2650 dolar yardım sözü verdi.

• **UMMAN** Tunus etkisinin hemen

görüldüğü bir başka Arap ülkesi, Umman'dı. Yaklaşık 200 gösterici Muskat'ta hayat pahalılığını protesto etti. Eylem küçük görünse de, siyasî muhalefete rastlanmayan Umman tarihinde bir "ilk" olduğu için nitelik olarak büyük önem taşıyordu.

• **YEMEN** Tunus'taki Yasemin devrimi kutlayan öğrenciler 14 Ocak'ta başkent Sanaa'da sokağa döküldü ve 33 yıldır iktidarda olan Cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salih'in istifasını istedi. Eylem terörle mücadele timleri tarafından şiddetle bastırıldı. 18 Ocak'ta yeni ve daha büyük bir gösteri dalgası geldi. Bunun üstüne hükümet reform sözü verdi, ama bu, eylemcileri tatmin etmedi. 22 Ocak'ta Sanaa'da öğrenciler ve muhaliflerin katıldığı eylemde polisin gaz bombası kullanması sonucu çatışmalar çıktı. 23 Ocak'taki gösterilerde Tawakul Karman adlı kadın eylemci tutuklandı. Gösterileri SMS ve e-posta yoluyla örgütleyen Karman, ertesi gün yapılan büyük eylemden sonra salındı ve muhalefetin doğal lideri haline geldi. Her gün tekrarlanan eylemlere katılım 11 Şubat'ta Mübarek'in devrilmesinden sonra artış gösterdi. Salih, görev süresinin dolduğu 2013'ten sonra tekrar aday olmayacağını ve yönetimi oğluna devretmeyeceğini açıkladı.

-bilgişim şirketlerinde çalışmanın, güvenli işlere ve orta sınıf tüketim kalıplarına sahip olmanın ve belki Batı'ya göç etmenin.

"Orta sınıf yoksullar", üniversite eğitimleri, dünya bilgileri, başkalarının kendilerine yönelik beklentileri ve kendi yoksunluklarına dair sahip oldukları güçlü farkındalıkla Ortadoğu'nun, eski muadillerinden çok farklı, yeni proletaryasıdır. Kendini yakan ve Tunus'taki devrimin kıvılcımını çakan sokak satıcısı Muhammet Bouazizi, bu "orta sınıf yoksullar"ı temsil ediyor. Bu sınıfın 1980'ler ve 1990'lar boyunca sürdürdüğü siyaset, bölgede seküler gayridemokratik rejimlere karşı en zorlu muhalefet olarak İslâmcılıkta ifadesini buluyordu. Fakat İslâmcılığın kendisi son yıllarda bir krizle karşı karşıya kaldı, özellikle ciddi bir biçimde demokrasiden yoksun olduğu için değil. Müslüman Ortadoğu'da post-İslâmcı koşulların gelişmesiyle, "orta sınıf yoksullar" farklı, post-İslâmcı bir yörünge izliyor görünüyorlar.

Devrimin yalnızlığı?

Tunus ayaklanması Arap dünyasında demokratik bir devrim mi ortaya çıkaracak?

Tunus'taki olaylar halihazırda halk arasında kitlesel bir coşku ve bölgedeki iktidar seçkinleri arasında yoğun bir endişe yarattı. Liderler nasıl davranacaklarını bilemezken Mısır, Cezayir, Ürdün ve Yemen'de kitlesel gösteriler başladı. Bölgede benzer gidiş izleri ihtimali aslen işbaşındaki rejimlerin nasıl davranacağına bağlı. Acımasız gerçeklik şu ki, tam da Tunus'ta demokratik bir devrim gerçekleştiği için bu başka bir yerde, en azından kısa vadede, gerçekleşmeyebilir. Bu paradoks, Bolşevik Devrim'in Avrupa'daki, İslâmî Devrim'in Ortadoğu'daki yalnızlığını hatırlatıyor. Bu devrimler dünyada benzer hareketlere ilham verdiler, fakat aynı zamanda dönemin devletlerini kendi arka bahçelerinde benzeri sonuçların doğmasına (reform ya da baskı, ya da her ikisini birden yaparak) izin vermemek üzere daha ihtiyatlı kıldı.

Gene de uzun vadede çabaları kâfi gelmeyebilir. Yapısal değişimler (derin eşitsizlikler ve yolsuzluğun yanısıra eğitsel gelişme, kadınların kamusal rolü, kentsel genişleme, yeni medya ve enformasyon alanları) bu kalkınmacı otoriteryen rejimleri -Libya, Suudi Arabistan, İran ya da Mısır fark et-

mez- muhtemelen daha kırılğan yapıyor. Eğer muhalefet rantla sübvans edilen refah sadakaları ile denetlenecek olursa, herhangi bir iktisadî çöküş ve yedekakçenin zayıflaması muhtemelen toplumsal öfkenin kıvılcımını çakacaktır.

Tehlikede olan sadece iş ve azalan maddî refah değildir. Aynı zamanda insanların haysiyeti ile insanî ve demokratik haklar tehlikede. Tunus'ta güçlü bir biçimde gördüğümüz üzere, kolektif muhalefetin kolektif eylem ve değişim için sürdürülebilir bir kampanyaya tercümesinin kendine ait ilgi çekici ve genellikle öngörülemez dinamikleri vardır. Bu, dünyanın bu kısmında sürekli hayrete düşmemizi açıklıyor -devrimler onları beklemediğimiz yerde gerçekleşir, beklediğimiz yerde gerçekleşmez. Sadece birkaç hafta önce Tunus'un arka sokaklarındaki yasemin kokusu kimin burnuna geliyordu?

Çeviren: **Özgür Gökmen**

* ASEF BAYAT, yıllarca Kahire'deki Amerikan Üniversitesi'nde bulunmuş, Mısır'daki İslâmcı aktivizmi ve İslâmcılığın parçalanmasını yerinde gözlemiş, artık toplumsal hareketler, din, siyaset ve gündelik hayat üzerine çalışan sosyoloji ve Ortadoğu profesörüdür.